TIL IMTIHONLARI UCHUN XALQARO STANDARTLARNING QIYOSIY TAHLILI VA O‘ZBEKISTON TA’LIM TIZIMIGA INTEGRATSIYASI

Ergasheva Gulruxsor Nurmatzod
P.f.f.d.(PhD) dotsent, Guliston davlat universiteti doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada til ko‘nikmalarini baholashda qo‘llaniladigan xalqaro standartlar — ALTE, EALTA va CEFR tizimlari qiyosiy tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro akkreditatsiya jarayonlarining til ta’limi sifatini oshirishdagi o‘rni ilmiy jihatdan asoslanadi. Xalqaro tajriba O‘zbekistonda joriy etilgan Milliy sertifikat tizimi bilan qiyoslanadi va milliy testologiyamizni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so’zlar: akkreditatsiya, sifat kafolati, CEFR, ALTE, EALTA, testologiya, validlik, ishonchlilik, o‘zbek tili xorijiy til sifatida, baholash standartlari, NSFLA, ta’lim integratsiyasi.:
Keywords: accreditation, quality assurance, CEFR, ALTE, EALTA, language testing, validity, reliability, Uzbek as a foreign language, assessment standards, NSFLA, educational integration.
Ключевые слова: аккредитация, гарантия качества, CEFR, ALTE, EALTA, тестология, валидность, надежность, узбекский язык как иностранный, стандарты оценивания, интеграция образования.

Akkreditatsiya — bu muassasa yoki dasturning sifat darajasi tashqi mustaqil tashkilot tomonidan tasdiqlanishidir. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, akkreditatsiya jarayoni muassasaning jamiyat oldidagi hisobdorligini oshiradi. Shunga ko’ra akkreditatsiya 2 ga bo’linadi:

1. **Institutsional akkreditatsiya**
2. **Dasturiy akkreditatsiya:**

- **Institutsional (Eaquals misolida):** Muassasaning infratuzilmasi, xodimlari va boshqaruvini to‘liq qamrab oladi.
- **Dasturiy (ALTE misolida):** Muayyan til imtihonining CEFR darajalariga mosligini va uning statistik ishonchliligini tekshiradi.

O‘zbekiston kontekstida bu juda muhim, chunki mahalliy o‘quv markazlari va oliy ta’lim muassasalari o‘z dasturlarini xalqaro andozalarga moslashtirish orqali diplom va sertifikatlarning dunyo miqyosida tan olinishiga erishishlari mumkin.

CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) CEFR — bu tilni bilish darajalarini (A1-C2) belgilovchi umumiy qolipdir. U baholashning "nima qila olish" (Can-do statements) tamoyiliga asoslanadi.

ALTE va EALTA: Farqlar va O‘xshashliklar

ALTE (The Association of Language Testers in Europe) va EALTA (European Association for Language Testing and Assessment) tashkilotlari til testologiyasining "oltin qoidalari"ni belgilaydi.

Ko‘rsatkich	ALTE (17 minimal standart)	EALTA (Yaxshi amaliyot yo‘riqnomasi)
Maqsad	Imtihon sifatini	Akademik va axloqiy

	sertifikatlash	tamoyillar
Metodika	Tashqi audit va tahlil	O‘z-o‘zini baholash va treninglar
O‘zbekiston uchun ahamiyati	Milliy sertifikatlarni xalqaro darajaga olib chiqish	O‘qituvchilarning baholash savodxonligini oshirish

Har qanday xalqaro standartdagi imtihon, xoh u IELTS bo‘lsin, xoh O‘zbekiston Milliy sertifikati, quyidagi ilmiy talablarga javob berishi kerak:

1. **Validlik :** Test aynan o‘lchanishi kerak bo‘lgan ko‘nikmani o‘lchashi kerak. Agar biz "Gapirish" ko‘nikmasini o‘lchamoqchi bo‘lsak-u, lekin talabaga faqat grammatik test bersak, bu test valid emas.
2. **Ishonchlilik:** Natijalarning barqarorligi. Masalan, bir o‘quvchi bugun imtihon topshirsa va ertaga yana topshirsa (bilim darajasi o‘zgarmagan holda), natija deyarli bir xil chiqishi kerak.
3. **Ta’sir etish :** Imtihonning o‘quv jarayoniga ta’siri. Yaxshi test o‘quvchini tilni muloqot uchun o‘rganishga undaydi, shunchaki test yechishga emas.

O‘ZBEKISTON MILLIY SERTIFIKAT TIZIMI (NSFLA) VA XALQARO STANDARTLAR

O‘zbekistonda til bilish darajasini aniqlash bo‘yicha Milliy sertifikat tizimi sezilarli yutuqlarga erishdi. Biroq, uni ALTE standartlari bilan qiyoslaganda quyidagi jihatlarga e’tibor berish lozim:

1. **Standartlashtirish:** Milliy sertifikat savollari CEFR deskriptorlariga asoslangan, lekin ularning statistik ishonchliligini (Cronbach alpha koeffitsiyenti kabi) doimiy ravishda xalqaro auditdan o‘tkazish talab etiladi.
2. **O‘zbek tili (ona tili va xorijiy til sifatida):** O‘zbek tili uchun xalqaro darajadagi test tizimini yaratishda ALTE tajribasidan foydalanish zarur. Masalan, turk tili uchun "TÖMER" tizimi qanday qilib xalqaro akkreditatsiyadan o‘tgani o‘zbek tili uchun namuna bo‘lishi mumkin.

Ushbu maqola doirasida EALTA va ALTE yo‘riqnomalari matnli tahlil (content analysis) qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, sifatli til imtihoni nafaqat savollardan, balki ularni tahlil qiluvchi murakkab statistik apparatdan (Item Response Theory - IRT) iborat bo‘lishi kerak.

Hozirda O‘zbekiston Bilimni baholash agentligi tomonidan qo‘llanilayotgan baholash mezonlari xalqaro standartlarga yaqinlashmoqda, biroq imtihon topshiruvchilar uchun "qayta aloqa" (feedback) tizimini yanada shaffof qilish ehtiyoji mavjud.

Xalqaro standartlarning qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, til baholash shunchaki imtihon olish emas, balki ilmiy asoslangan jarayondir. O‘zbekiston ta’lim tizimini xalqarolashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. **Milliy testologlar maktabini rivojlantirish:** O‘qituvchilar orasida EALTA tamoyillarini ommalashtirish.
2. **O‘zbek tili sertifikatini xalqarolashtirish:** O‘zbek tili (A1-C2) testlarini ALTE auditidan o‘tkazish.
3. **Raqamli baholash:** Sun’iy intellekt va kompyuterga asoslangan moslashuvchan testlarni (Adaptive Testing) keng joriy etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ergasheva G. O‘zbek tilini xorijiy til sifatida boshlang‘ich va o‘rta darajadagi til o‘rganuvchilarni o‘qitishning o‘ziga xosliklari// Uzmu xabarlari. 2024 1/9/1 239-242.
2. Ergasheva G. O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘rganuvchilarning nutqiy kompetensiyalari baholashning o‘ziga xosliklari// UzMu xabarlari. 2024 1/8/1. 239-242.
3. Ergasheva G. O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘rganuvchilarning leksik ko‘nikmalarini rivojlantirish// Til va adabiyot. 2024.
4. Ergasheva G. O‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda grammatik minimum va uning test topshiriqlariga tatbiqi//international jurnal of Multidiscipline.Vol.2. No6. 2025. Grammatical Minimum In Teaching Uzbekistan As A Foreign Language And Its Application To Test Tasks | TLEP – International Journal of Multidiscipline
5. O'ZBEK TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHNING MAVJUD HOLATI VA O'QITISH JARAYONLARI TAHLILI